

Гданському університеті та Гданському технічному університеті: оголошення, звернення, прокламації, проекти статутів, календар, членські картки [1].

Отже, дослідження польських істориків доповнюють, поглиблюють уявлення про історію і зміст опозиційного руху у Польщі у 1980-х рр., який в основному зосереджений на діяльності «Солідарності», натомість тривалий час «у тіні» перебували інші його учасники, зокрема студентство. Польський досвід у дослідженні молодіжних, студентських рухів, окремих їх представників варто осмислити у вивченні радянського періоду в історії України. Українське студентство, затиснене у лещата комуністичної спілки та її компартійних патронів, не мало проявів самоврядування, як-от незалежні студентські спілки у Польщі, але долучалося в різний спосіб до опозиційної, дисидентської діяльності. Ці аспекти вже стали предметом уваги українських учених і мають перспективи подальших студій.

Джерела та література

1. 40 lat temu zostało zarejestrowane Niezależne Zrzeszenie Studentów. Aktualności. *Instytut Pamięci Narodowej*. URL: <https://gdansk.ipn.gov.pl/pl2/aktualnosci/138409,40-lat-temu-zostalo-zarejestrowane-Niezalezne-Zrzeszenie-Studentow.html>
2. Biernacki L. Skazane Niezależne Zrzeszenie Studentów Uniwersytetu Gdańskiego. *Rocznik Gdański*. 2020. S. 33–50. URL: <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/rocznikgdanski/article/view/4363>
3. Dworaczek K. Studencki Komitet Solidarności we Wrocławiu 1977–1980. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2011. 235 s.
4. Historia NZS SGH. *NZS Szkoły Głównej Handlowej*. URL: <https://nzssgh.pl/historia-nzs-sgh/>
5. Historia. Pierwszy NZS (wrzesień 1980 – 13 grudnia 1981). *Niezależne Zrzeszenie Studentów Politechniki Warszawskiej*. URL: <https://www.nzspw.pl/historia>
6. Kowalczyk J. Egzamin studenta i obywatela. Rzecz o strajku studentów łódzkich w 1981 r. / red. naukowa, wstęp, opracowanie, wybór zdjęć i koncepcja wydawnictwa Sebastian Pilarski. Łódź–Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2020. 360 s.
7. Niezależne Zrzeszenie Studentów 1980–1981. Wybór dokumentów, wybór i opracowanie Kamil Dworaczek. Warszawa, 2012. 592 s.
8. Pleskot P., Spałek P. Pokolenie. Niezależne Zrzeszenie Studentów na Uniwersytecie Warszawskim we wspomnieniach (1982–1990). Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2011. 448 s.
9. Zakrzewski M. Niezależne Zrzeszenie Studentów 1980–1989. Kraków: Instytut Pamięci Narodowej, 2020. 42 s.

Грищенко Влада

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ (90-ТІ РОКИ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

Ключові слова: історіографія, державні інститути, Помаранчева революція.

Keywords: historiography, state institutions, Orange Revolution.

Здобуття незалежності України у 1991 р. стало стартом для інтенсивного розвитку національної історичної науки. Основна увага дослідників тоді зосереджувалася на маловивчених сторінках української історії початку ХХ століття.

Через обмежений часовий проміжок існування держави та постійну змінність політичної ситуації аналіз поточної історії України залишався на другому плані. Водночас перші роки незалежності супроводжувалися активним дослідженням питань суспільно-політичної думки, політичних ідей та процесів державотворення, що розвивалися в Україні протягом століть.

Окремі праці українських істориків, присвячені 1990-м рокам, традиційно акцентують на формуванні політичної системи, створенні інституту президентства, складному соціально-економічному становищі новоствореної держави та її зовнішньополітичному курсі. Колективні дослідження цього періоду охоплюють широкий спектр тем, однак деякі аспекти, зокрема проблеми державного будівництва, залишаються недостатньо опрацьованими.

Науковий доробок, присвячений історії державотворення незалежної України, можна умовно поділити на два основні періоди:

1. Період 1991–2003 рр. Цей етап характеризується появою праць, які тематично охоплювали аналіз становлення української державності після здобуття незалежності. Основну увагу було зосереджено на висвітленні ключових подій, що супроводжували формування державних інститутів, розбудову політичної системи та вирішення нагальних соціально-економічних проблем.

2. Період після 2004 р. У цей період тематика наукових досліджень суттєво розширилася, охопивши аналіз подій Помаранчевої революції. У цих дослідженнях розглядалися питання економічного розвитку, внутрішньої політики та зовнішньополітичної діяльності, що дало змогу комплексно оцінити пройдений етап державного становлення.

Особливої уваги заслуговують роботи В. Литвина, який неодноразово звертався до проблем становлення політичної системи незалежної України. Його праці, зокрема монографії «Політична арена України: Дійові особи та виконавці» і «Україна на межі тисячоліть (1991–2000 рр.)», висвітлюють основні аспекти політичного життя молодшої держави. Автор акцентує на формуванні атрибутів державності, політичній боротьбі перед парламентськими й президентськими виборами 1994, 1998–1999 років. Однак, попри глибокий аналіз зазначених тем, питання трансформації виконавчої влади та місцевого самоврядування залишилися не до кінця розкритими [3, с. 88].

У середині 1990-х рр. формується новий підхід у наукових дослідженнях – жанр політичної біографії. Цей підхід дав змогу досліджувати історичні події крізь призму діяльності ключових політичних постатей. Важливим внеском у цьому напрямі стали праці Н. Михальченка та В. Андрущенка, присвячені періоду президентства Леоніда Кравчука. У їхніх дослідженнях аналізується передвиборча кампанія Кравчука, яка забезпечила йому перемогу на виборах 1991 р. Водночас автори не змогли уникнути суб'єктивізму, надаючи діяльності Л. Кравчука здебільшого позитивну оцінку, тоді як діяльність його наступника, Л. Кучми, була подана у більш негативному світлі [3, с. 89].

Дослідження політичних біографій продовжив Т. Батенко, який у своїй роботі порівнює формування авторитарного лідерства в країнах СНД. Аналізуючи політичну діяльність президентів другої хвилі, що прийшли до влади в середині 1990-х рр., автор виявляє загальну тенденцію до встановлення різного рівня ав-

торитаризму після процесу конституційного закріплення влади. Особливу увагу Батенко приділяє діяльності виконавчої влади, яка прагнула посилити вертикаль управління [1, с. 50].

Дослідженням особливостей українського парламентаризму займалися А. Георгіца, О. Бандурка та Ю. Древаль. У своїй роботі «Сучасний парламентаризм: проблеми теорії і практики» вони аналізують діяльність Верховної Ради України, порівнюючи її з парламентами інших країн. У монографії «Парламентаризм в Україні: становлення і розвиток» розкрито історичний розвиток Верховної Ради, сучасний стан законодавчого органу, результати виборів та їх вплив на політичне життя країни. Однак дослідники недостатньо висвітлили питання передачі повноважень виконавчій владі та впливу парламенту на реформування державного управління [2, с. 89].

Урядова діяльність, порівняно з роботою парламенту, отримала меншу увагу дослідників через закритість процедур. Перші спроби аналізу діяльності Кабінету Міністрів були представлені П. Панченком у збірнику «Україна 90-х: шлях до незалежності», де розглянуто реорганізацію виконавчих органів у кінці радянської доби. Згодом дослідження «Прем'єр-міністри України» доповнило цю тему історичними довідками про кожного очільника уряду, однак глибокого аналізу правових аспектів та їх впливу на політичне життя країни не було здійснено [3, с. 91].

До історії України 1990-х років зверталися як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники. Г. Кіссінджер і Зб. Бжезинський аналізували зовнішню політику України та її відносини з Росією та Заходом. Британський історик Е. Вілсон у своїй праці акцентував на дисидентах і Народному русі України, називаючи незалежність 1991 року результатом збігу обставин, а правління Л. Кучми – «повзучим авторитаризмом». До викликів державотворення він відносив етнічні, релігійні та мовні питання. Науковці діаспори, зокрема Т. Кузьо, вказували, що державотворення 1990-х рр. відбувалося в боротьбі нового зі старим, а революцію перебудови не можна вважати завершеною.

Серед монографій, присвячених Помаранчевій революції, вирізняється дослідження С. Кульчицького. Автор вводить поняття «Помаранчева революція» у контекст новітньої історії, спираючись на значний масив статистичних і соціологічних даних. На думку С. Кульчицького, ці події треба вважати революцією нового коригувального типу, результатом якої стало встановлення демократичного ладу та зміна управлінської команди. Водночас розчарування населення свідчить про незавершеність цих процесів [3, с. 92].

Праця Г. Касьянова «Україна 1997–2007: нариси новітньої історії» охоплює весь період сучасної історії з 1997 р. Автор аналізує причини подій листопада 2004 – січня 2005 рр., висуваючи версії від закономірного результату попереднього правління до трактування цих подій як «повстання мільйонерів проти мільярдерів», підтриманого середнім класом. Касьянов робить висновок, що «революційність» полягала у короточасному спалаху громадянської свідомості, а система влади змінилася лише формально під тиском обставин.

У підсумку, події Помаранчевої революції та процеси державотворення 1990-х рр. демонструють складність трансформаційного періоду в історії України [3, с. 93].

Отже, сучасна історіографія широко висвітлює тему державотворення, однак переважно через позитивістський підхід, орієнтований на фактологію, яка поступово втрачає актуальність. Монографії, хоча й розкривають окремі аспекти, не дають цілісного бачення через обмежені хронологічні чи тематичні межі. Тому питання становлення і розвитку української державності залишаються актуальними для подальших досліджень.

Джерела та література

1. Батенко Т. Королі СНД. Портрети дванадцяти Президентів (тенденції та закономірності розвитку в пострадянському просторі). Львів, 2000. 216 с.
2. Георгіца А. З. Сучасний парламентаризм: проблеми теорії і практики. Чернівці, 1998. 483 с.; Бандурка О. М., Древаль Ю. Д. Парламентаризм в Україні: становлення і розвиток. Харків, 1999. 288 с.
3. Дроботенко Н. Історіографія розвитку державотворення незалежної України (90-ті роки ХХ – початок ХХІ ст.). *Сумська Старовина*. 2009. С. 88–94.
4. Кульчицький С. Українська революція 2004. Київ, 2005. 368 с.
5. Литвин В. Політична арена України: Дійові особи та виконавці. Київ: Абрис, 1994. 495 с.
6. Литвин В. Україна на межі тисячоліть (1991–2000 рр.). Київ, 2000. 360 с.

Франкова Вікторія

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ У МУРАЛАХ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ВИМІР

Ключові слова: мурали, місця пам'яті, Європа, історія, колективна пам'ять, історіографія.

Keywords: murals, cites of memory, Europe, history, collective memory, historiography.

Мурали є частиною публічного простору й можуть виконувати різні функції: відображення суспільних настроїв, історичних подій та культурних процесів певного періоду; в умовах глобалізації стінописи часто слугують інструментом діалогу між різними культурами; це один із механізмів ведення політичної боротьби та поширення пропаганди.

Історіографія досліджуваної проблеми умовно може бути поділена на кілька напрямів: мистецтвознавчі та культурологічні дослідження, що торкаються широкого контексту муралізму, дотичні до питань, пов'язаних із зазначеною проблематикою; праці, які надають теоретичне обґрунтування для аналізу стінописів як частини публічного простору та місць пам'яті; дисертації, монографії, статті в наукових журналах, присвячені безпосередньо дослідженню історичної пам'яті в муралах країн Європи. Вивчення характеризується міждисциплінарністю, оскільки воно поєднує в собі елементи мистецтвознавства, історії, соціології. Це ускладнює виділення єдиної хронології дослідження проблеми. Сучасні дослідження підкреслюють важливість муралів як інструменту соціальної критики, формування громадської ідентичності та взаємодії з міським середовищем.

Насамперед варто звернути увагу на дослідження муралів мистецтвознавчого та культурологічного характеру. А. В. Єфімова у праці «Public Art як фено-